

ИЛИЯ БЕШКОВ
АЛЕКСАНДЪР БОЖИНОВ

chitanka.info

Александър Божинов е наречен баща на българската карикатура. Това бащинство е от особен род, както и карикатурата е негова причудлива рожба. „Аз — казва Божинов — станах по принуждение карикатурист.“ Това именно принуждение заставя мидата да превръща глождещата я песъчинка в бисер. Тия бисери не могат да се направят в научните лаборатории, в учебните заведения — те се раждат от обществените недъзи и от тънката чувствителност на художника. Карикатурата и хуморът не огрозяват света, а ни спасяват от грозотата му. Без тях ние щяхме да презираме света и себе си. Хуморът е връхната точка на общественото служене — рожба на общественото развитие и неговата върховна съдебна инстанция. С всичко можеш да отегчиш и разплачеш човека, но да го разсмееш — само с истина и с мъдрост.

На шестгодишна възраст Божинов разглежда карикатурите на виенското списание „Кикирики“, получавано от баща му, и се чуди защо хората са малки, а главите им — големи. Той по-късно се убеди, убеди и нас, че хората са всякакви: и с малки глави, и с големи алчни тела.

Това любопитство насочва Александър Божинов към Рисувалното училище, където при професор Мърквичка изучава онова, което може да се учи. В 1902 година той е в Мюнхен, за да види пък другото — онова, което най-добрата немска живопис, баварското свободомислие и остроумие са създали. Там Божинов започва да изучава живописиста, която не изоставя и до днес — здрава, богата по колорит, жизнерадостна. Тя е другата негова половина — слънчева, чиста, където хуморът, иронията и обществената съвест спят тихо. Година и половина в Мюнхен е съвсем кратък престой, но достатъчен за един българин без средства. Божинов се завръща в България и започва редактирането на „Българан“ — единственото прогресивно списание на онова време.

Хората с малки глави и големи тела бяха вече родени, отраснали и управляваха младата държава. Управляваха я, както можеха. Алековият бай Ганьо кръстосваше с алчни очи цялата страна — с чепат бастун и астраганен калпак, с полицейска куртка, с редингот, с министерски цилиндър, с редакторско перо и бердана — заплашващ всекиго и от всичко изплашен. В бирариите певачките пееха патриотични песни, в участъците плачеха бити гласоподаватели:

богатства, терор и сиромашия... Божинов се вгледа в родината си — роден с нея, като по чудо, в един и същ ден — и в жизнерадостния му поглед, в младото весело сърце проникна болката, състраданието и топлото съчувствие към нея. Хуморът, присмехът и иронията бликнаха направо от сърцето му. Смехът съвсем не е смешна работа! Едно е сам да си смешен, друго е да създадеш смях. Божинов осмя враговете на народа, а сам пое страданията му и ги превърна в бисери. Шест хиляди карикатури и мъдри остроумия свързват живота му с живота на България. Включена в международната дипломатическа игра, нейният млад живот е помрачен от политически разпри, необузdana алчност и котерийно злонравие. Божинов трябваше да разплита възел по възел интригите и козните на вътрешни и външни врагове — политици и дипломати — от султана, през Фердинанд до Джон Бул.

Като опасни мухи излитаха из страниците присмехът, сатирата и смелите думи — те кръжеха все около големия нос на Фердинанд.

Не са безопасни обаче шегите с царе. Много от опасните истини Божинов разкрива чрез своя скептичен и предупредителен герой Пижо: висок, тънкокрак като остроумие, беден и мъдър като поговорка.

Божинов потапя перото си във всички обществени слоеве, институции и... скрити места, където глупостта, алчността и високомерието са се настанили на чуждо място или където отчаянието и униинето са потиснали радостта на човека.

Животът на веселия човек е по-особен. Човек не може да се смее и да люби отдалече. Една съвсем близка дистанция се налага по необходимост и това е характерно за всички влюбени и за всички карикатуристи. Божинов ни поставя толкова близо до събитието, че ние се виждаме попаднали в самото него. Тая близост изисква от художника пълно опознаване на обекта, на ракурсите и перспективните изменения, тъй като смехът не е измислица и клевета, а пълно и дълбоко разкриване на характера. Затова мнозина основателно се боят да седнат при трапезата на смеха. Карикатурата, която се прави, за да ни грабне и включи в себе си, а не да я съзерцаваме, по това именно се различава от нормалната рисунка — по своето съвсем друго пространствено разрешение. Тя не осакатява формата, а променя законите на виждането. Тя е мироглед. А само оня може да промени закона, който добре го познава.

Наистина, всяка прекомерна близост граничи с неприличие, но пък без близостта сме тъжни...

Смехът по своето естество е интимен, навсякъде проникващ и жизнен.

„Човек, който се двоуми в занаята си, не е майстор“ — казва Божинов. Когато изгражда карикатурата си, той не се двоуми: поставя за герой силно изявен характер на действителен човек, който — верен на себе си — доказва истинността и на събитието. Разкриването на характера е радост за художника и истина за зрителя.

Характерът е неповторимото в природата и човека; чрез неговото разкриване ние се приобщаваме радостно към тях.

Зоркото, бдителното око, вярното наблюдение, бързото и точно уславяне на характера, чудното му претворяване са не само средства у Божинов, но и същина на неговия характер, спонтанна негова проява. Той наблюдава и чува, рисува и осмива, присъжда и се радва едновременно.

А как се създава карикатурата е малко неясно и доста трудно за обяснение. Тя безспорно произлиза от рисунката, но толкова, колкото кръгът от квадрата, колкото остроумието от логичното мислене. Тя е смел скок в непознато измерение, където всичко става съвсем ясно. Могат да се дадат още много такива определения за нея, но и те не ще свършат работа...

Смехът на Божинов е навсякъде: и като сатира, и като присмех, и като радост — във всички слоеве и във всички възрасти. Той осмя възрастните грешници и негодници, а на децата даде във весели картинки и стихове най-чиста радост.

Александър Божинов е не само баща на българската карикатура — той я издигна в изкуството и ѝ даде език графичен, който родствено и равноценно стои до богатия, действен и ясен български език.

Голям е броят и голямо е разнообразието на героите в Божиновия непреходен смях — „хора, които на времето са играли роля, па не са свършили нищо“ — свят, който много прилича на България, в който за наше щастие звучи радостно гласът на невидимия главен герой — *смеха!*

24 май 1955

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.